

A nagy epidémia – Az 1918–19-es spanyolnátha járvány, valamint annak megyei és jászberényi vonatkozásai

1918–1919-ben az akkori világ lakosságának mintegy 5 százalékát elpusztította, egyes becslések szerint 25–100 millió embert, ezzel megelőzte a 14. században dühöngő pestisjárványt is. Az Egyesült Államokból, azon belül pedig Kansasból, Haskell megyéből indult el, és legalább három hullám erejéig tombolt, közben többször mutálódva. Egy katonai bázison fertőzték meg egymást az emberek, ahonét zsúfolt vonatokon és hajókon terjedt tovább a járvány. Más vélemények szerint Franciaország volt a kiindulópont, ahol 1916-ban brit csapatok állomásoztak.

Mivel Európa a spanyol sajtón keresztül értesült a járványról, így rajta is ragadt a spanyolnátha név. Egyébként 8 millió spanyol fertőződött meg ebben az időben.

Úgy vélik, hogy a vírus felszíni antigénstruktúrája H1N1 típusú volt, mely az orrban és a torokban megtalálható 2,6-sziálsav cukorhoz kötődik. Egyeseknél vérzéses tüdőgyulladásra fejlődött. Különösen veszélyeztetettek voltak a 20–40 év közöttiek: az áldozatok immunrendszere túlreagálta a fertőzést, és elpusztította a tüdőszöveteket. A betegség gyors lefolyású és igen heves: erős végtagfájdalommal, valamint fejfájással, továbbá magas lázzal járt. Előfordult hidegrázás, köhögés, kékesfehér bőrszíneződés (oxigénhiány miatt). Bár sokan rövid időn belül jobban lettek, másoknál azonban a tüdőgyulladás végzetesnek bizonyult.

Nehézséget jelent a kérdés kutatásánál, hogy nem voltak egységes előírások: egyesek neveztek spanyolnáthának, spanyol tüdőlobnak, de ettől sokkal fontosabb, hogy volt ahol tüdőgyulladásnak vagy mellhártyagyulladásnak írák.

Szerény eszközökkel igyekeztek megfékezni a járvány terjedését: hajóutak tiltása, vagy korlátozása, karantén elrendelése, tömegrendezvényeket is kerülni kellett; bőr, száj és ruházat tisztán tartását is javasolták, indítványozták az étkezés előtti kézmosás bevezetését, és az étel alapos megrágását. Mások szerint a székletet nem volt szabad sokáig visszatartani, de felkelés után egy-két pohár vizet kellett inni. New Yorkban megtiltották az utcán való köpködést, a vétkezőket megbüntették. Javasolták a maszk használatát, pénzbüntetéssel sújtották a tévelygőket. A fügeszirupot és az eukaliptuszkenőcsöt is javasolták védekezés gyanánt. A betegség terjesztőjének tekintették egyesek a

szabad ég alatt való táborozást, a szállóport, a lenge öltözetet és a piszkos pizzamát, tovább a zárt, vagy nyitott ablakot, a régi könyveket, egyesek kozmikus okokat is megjelöltek.

A híresebb áldozatok között említhetjük IV. Károly magyar királyt, Kaffka Margit írónőt és fiát, Pártos István hegedűművészt, Guillaume Apollinaire francia költőt, grafikust.

Érdekesség képen említem, hogy Vass Tibor 2004-ben alapított egy Spanyolnátha c. internetes folyóiratot, melynek kiadója a Példa Képfőiskola Kortárs Művészeti Alapítvány. Egy forgalomból kivont Trabantot köztéri szoborként állítottak ki, amellyel a spanyolnátha betegség áldozatainak tisztelnek. Könyvsorozatuk a Spanyolnátha Könyve, bevezették a Spanyolnátha Kertfesztivált, valamint a Nemzetközi Küldeményművészeti Biennálét.

A lakosság tájékoztatása

A magyar sajtó először nem is foglalkozott vele, majd Est c. folyóiratban csak *Titokzatos bélyeggyulladás Spanyolországban* címen adott róla hírt. (1918. május 29.) Később sem figyelmeztették a lakosságot. „Egyszerű influenza, a mi máskor szokott lenni... a betegségnek semmi különleges típusa nincsen, és úgy gondolom, kissé féljűjták a dolgot azok, a kik nagy fontosságot tulajdonítanak a spanyoljárványnak. Korányi és Liebermann tanároknak is az a véleménye, hogy közönséges influenzáról van szó, amely máskor s fellépett járványszerűen, esetleg középső gennyes fülgyulladásal. Mellhártyalobbal, vagy tüdőgyulladással. Ennek a mostani járványnak is megvan a specialitása: a magas láz, a mely két-három nap alatt elmúlik.” A magyar orvosok csak Aspirin és konyakos öblögetést tudtak felírni gyógymódként.

Miről tanúskodnak a megyei és a városi adatok? Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében 1666 fő hunyt el a betegség következtében, ebből 56% volt nő, 44 % pedig férfi. 1918 júliusában 4 fő hunyt el a megyében, augusztusban 2, szeptemberben 16, októberben 517, novemberben 490, decemberben 221. 1919-ben alacsony volt az elhalálozás, majd 1920 első negyedévében 150 fő esett a betegségbe, illetve szövődményeinek áldozatául. 1921-ben ismét alacsony a halottak száma. A legnagyobb pusztítást a következő településeken végezte: Besenyszög,

Jászdózsa, Jászkóhalma, Tószeg, Török-szentmiklós és Újszász. Életkor szerinti megoszlásban a legtöbb a 0 és 10 év közötti volt a legtöbb: 538 fő, a legkevesebb pedig 61 és 70 közöttiek: 95 fő.

Bár a járvány óriási volt, a háború idején a cenzúra nem engedte a járvány adatainak megjelenését. Viszont nem találtam semmilyen megemlést a későbbiekben sem. Sem a városi közgyűlés jegyzőkönyveiben, 1918 és 22 között, sem a Jászkürt újság hasábjain 1919-től 1922-ig, de még a ferences rendház háztörténetében sem említik. Az egyetlen információforrás a városi halálozási anyakönyvek voltak. A halál oka lehetett influenzás toroklob, influenzás roncsoló toroklob, és spanyol betegség, ez utóbbi 1918. december 22-től. Valószínű, hogy a helyi orvosok, vagy halottképek nem kaptak megfelelő eligazítást a járványra vonatkozóan, így nem egyértelműek a halálozási okok. Bojtos Gábor a járványáldozatok azonosításai alapján sorolta egy kategóriába a különböző betegeket-halottakat.

1918-ban elhunyt városunkban: 131 fő, ebből nő 80, férfi 51 fő. Legmagasabb a 0-10 közöttiek aránya: 52, a legkevesebb a 70 év feletti: 2.

1919-ben elhunyt 8 fő, ebből férfi 5, nő 3. 1920-ban elhunyt: 27 fő, ebből férfi 19 fő, nő 8.

Összesen elhunyt: 166 fő

A legfiatalabb elhunyt 1 hónapos, a legidősebb 79 éves.

Az elhunytak foglalkozása: kereskedősegéd, géplakatos, szobafestő, kisbirtokos, cseléd, asztalos, asztalosmester, házvezetőnő, napszámos, kőfaragó, lókupec, vincellér, férfiniszabó, kőműves, molnársegéd.

Lakhelyük: Jászberény – utcák szerint, valamint a tanyavilág: Csikos, Újerdő, Szele, Pele, Rekettyés, Boldogháza és a fogház.

A történelem viharai, járványai nem mindig haladtak át városunkon ilyen „könnyen”, természetesen az érintett családoknak a fájdalom óriási lehetett, de ez a járvány is csak egy volt az azt megelőző, s az ezt követő járványok sorában!

Felhasznált irodalom:

Bojtos Gábor: A spanyolnátha Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében – JNSZ Megyei Levéltár honlapja
Est c. folyóirat, 1918. július 9.

fr. Varga Kamill ferences szerzetes